

Anca Ioana Negru

**ADMINISTRAREA
ȘI APRECIEREA PROBELOR
ÎN PROCESUL PENAL**

Universul Juridic
București
-2022-

Cuprins

Prefață	7
Explicații aferente modalității de citare	9
Lista abrevierilor utilizate.....	11
TITLUL I. INTRODUCERE.....	17
Capitolul 1. Proba: noțiune, importanță, istoric	17
Secțiunea 1. Noțiunea de probă.....	17
Secțiunea 2. Importanța probei în procesul penal.....	19
Secțiunea 3. Scurte repere istorice din perspectiva evoluției conceptelor privind proba în procesul penal.....	21
3.1. Sistemul primitiv sau empiric.....	21
3.2. Sistemul religios sau teocratic	21
3.3. Sistemul legal sau sistemul probelor legale	24
3.4. Sistemul liberal sau sentimental.....	26
3.5. Sistemul științific sau pozitivist (faza tehnică).....	27
3.6. Sistemul mixt	27
Secțiunea 4. Procesul penal inchiuzitorial și procesul penal acuzatorial (adversial).....	28
4.1. Sistemul inchiuzitorial	28
4.2. Sistemul acuzatorial	30
4.3. Diferențe între cele două modele: inchiuzitorial și acuzatorial. Concluzii	32
Capitolul 2. Obiectul probei (<i>thema probandum</i>)	35
Secțiunea 1. Conținut.....	35
Secțiunea 2. Faptele și împrejurările ce trebuie dovedite	38
2.1. Împrejurări care se referă la fondul cauzei.....	39
2.2. Împrejurări care se referă la normala desfășurare a procesului penal	41
Secțiunea 3. Faptele și împrejurările care nu trebuie dovedite (dispensa de probă)	41
3.1. Prezumțiile.....	41
3.2. Faptele evidente (<i>evidentia facti</i>).....	44
3.3. Faptele notorii sau de notorietate publică (<i>notorium non est probandum</i>).....	45
3.4. Faptele necontestate	46
Secțiunea 4. Faptele și împrejurările care pot fi dovedite.....	46
4.1. Faptele similare	46
4.2. Faptele auxiliare	47
4.3. Faptele negative determinate	48
Secțiunea 5. Faptele și împrejurările care nu pot fi dovedite	48
5.1. Prezumțiile legale absolute.....	48
5.2. Faptele contrare concepției comune despre lume	49

5.3. Faptele negative sau pozitive nedeterminate.....	50
5.4. Faptele și împrejurările de fapt a căror dovedire este interzisă prin lege.....	50
Secțiunea 6. Proba din auzite (<i>hearsay</i>)	50
6.1. Scurt istoric al „regulii împotriva «probei din auzite»” (<i>rule against hearsay</i>)	51
6.2. „Regula împotriva «probei din auzite»” în Regatul Unit: rațiuni și critici.....	52
6.3. „Regula împotriva «probei din auzite»” prin raportare la „Criminal Justice Act” din 2003 (Regatul Unit)	54
6.4. O succintă prezentare a „regulii împotriva «probei din auzite»” în Statele Unite ale Americii	55
6.5. Admisibilitatea „probei din auzite” în dreptul român	58
Capitolul 3. Relația dintre probe, mijloacele de probă și procedeele probatorii	60
Secțiunea 1. Definiția legală a probei	60
Secțiunea 2. Mijloacele de probă și procedeele probatorii. Noțiune	62
Secțiunea 3. Principiul libertății mijloacelor de probă și clasificarea acestora	63
Secțiunea 4. Concluzii	64
Capitolul 4. Clasificarea probelor.....	65
4.1. După caracterul procesual sau natură	65
4.2. După sursa sau izvoarele probelor	66
4.3. După legătura probei cu obiectul acesteia	66
4.4. După obiect.....	67
4.5. Probe numite și probe nenumite.....	68
Capitolul 5. Rolul probei în construirea adevărului în procesul penal. Adevărul obiectiv și adevărul judiciar	70
Secțiunea 1. Adevărul. Noțiune. Semnificație.....	70
Secțiunea 2. Principiul aflării adevărului în dreptul național	73
Concluziile Titlului I	77
TITLUL II. PRINCIPIILE CARE GUVERNEAZĂ PROCESUL PENAL ȘI LEGĂTURA ACESTORA CU INSTITUȚIA PROBELOR. PRINCIPIILE SPECIFICE ADMINISTRĂRII PROBELOR	80
Capitolul 1. Câteva considerații referitoare la principiile directe ale procesului penal.....	80
Secțiunea 1. Principiul stricteței legalități a procesului penal (<i>nulla justitia sine lege</i>)	81
Secțiunea 2. Principiul respectării prezumției de nevinovăție.....	82
2.1. Scurt istoric. Reglementare internațională.....	82
2.2. Reglementarea prezumției de nevinovăție în dreptul comparat.....	83
2.3. Reglementarea prezumției de nevinovăție în dreptul procesual penal român	84

2.4. Răsfângerea prezumției de nevinovăție asupra instituției probelor (sarcina probei)	86
Secțiunea 3. Caracterul echitabil al procesului penal.....	88
Secțiunea 4. Dreptul la apărare.....	89
4.1. Dreptul la apărare <i>stricto sensu</i>	89
4.2. Dreptul părților, al subiecților procesuali principali și al avocatului de a beneficia de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării	92
4.3. Dreptul suspectului sau inculpatului de a fi informat	93
Capitolul 2. Principiile care guvernează administrarea probelor	94
Secțiunea 1. Principiul libertății probei	94
Secțiunea 2. Principiul loialității în administrarea probelor	95
2.1. Principiul loialității administrării probelor în dreptul comparat	96
2.2. Principiul loialității probelor în jurisprudența CEDO. Câteva considerații	99
Secțiunea 3. Principiul respectării demnității umane	101
Secțiunea 4. Principiul respectării surselor în unele situații speciale	102
Secțiunea 5. Principiul respectării drepturilor apărării.....	103
Secțiunea 6. Principiul respectării intimității vieții private.....	104
Concluziile Titlului al II-lea	106
TITLUL III. PROCEDURA DE ADMINISTRARE A PROBELOR	107
Capitolul 1. Conținut	107
Capitolul 2. Condițiile privind admisibilitatea probei	110
Secțiunea 1. Pertinența sau relevanța probei	111
Secțiunea 2. Utilitatea probei.....	113
Secțiunea 3. Legalitatea probei	114
Secțiunea 4. Posibilitatea obținerii probei	115
Capitolul 3. Procedura de administrare a probelor în faza de urmărire penală	117
Secțiunea 1. Obiectul și caracteristicile urmăririi penale în relație cu administrarea probelor.....	117
1.1. Caracterul nepublic al urmăririi penale [art. 285 alin. (2) C.pr.pen.].....	118
1.2. Caracterul unilateral al urmăririi penale	119
1.3. Caracterul preponderent scris al urmăririi penale.....	120
Secțiunea 2. Administrarea probelor în diferite stadii procesuale ale fazei de urmărire penală.....	121
2.1. Administrarea probelor după începerea urmăririi penale <i>in rem</i>	123
2.2. Administrarea probelor după efectuarea în continuare a urmăririi penale și ulterior punerii în mișcare a acțiunii penale	127
Capitolul 4. Procedura de administrare a probelor în camera preliminară	130

Capitolul 5. Procedura de administrare a probelor în fața instanței	134
Secțiunea 1. Principiile care guvernează faza de judecată.....	134
1.1. Publicitatea ședinței de judecată	134
1.2. Nemijlocirea.....	135
1.3. Contradictorialitatea	137
1.4. Oralitatea	139
1.5. Egalitatea de arme	140
Secțiunea 2. Administrarea probelor în procedura abreviată.....	142
Secțiunea 3. Administrarea probelor în procedura comună.....	145
Secțiunea 4. Administrarea probelor în apel.....	150
Secțiunea 5. Administrarea probelor în ciclul extraordinar.....	151
5.1. Contestăția în anulare	151
5.2. Revizuirea	153
5.3. Redeschiderea procesului penal în cazul judecării în lipsa persoanei condamnate	156
Capitolul 6. Propunerea de probe: titulari, atribuțiile organului judiciar	158
Secțiunea 1. Noțiuni.....	158
Secțiunea 2. Titulari, formă	158
2.1. Faza de urmărire penală.....	158
2.2. Faza de cameră preliminară	159
2.3. Faza de judecată.....	161
Secțiunea 3. Organul judiciar competent. Atribuții	161
3.1. Organul judiciar competent.....	161
3.2. Atribuțiile organului judiciar	162
Concluziile Titlului al III-lea	164
TITLUL IV. EXCLUDEREA PROBELOR ÎN DREPTUL COMPARAT	167
Capitolul 1. Invalidarea mijloacelor de probă obținute nelegal în common law	167
Secțiunea 1. Excluderea probelor în Regatul Unit.....	167
1.1. Scurte reperi istorice privind regula excluderii în dreptul britanic	167
1.2. Cauza <i>R v. Sang</i> și jurisprudența ulterioară acesteia.....	169
1.3. Jurisprudența formată ca urmare a intrării în vigoare a <i>Police and Criminal Evidence Act 1984</i>	171
1.4. Principiile care justifică excluderea probelor în baza secțiunii 78 din <i>Police and Criminal Evidence Act 1984</i>	172
1.5. Concluzii	174
Secțiunea 2. Republica Irlanda.....	175
2.1. Cauza <i>People (AG) v. O'Brien</i>	175
2.2. Cauza <i>People (DPP) v. Kenny (1990)</i>	177
2.3. Teoria „fructelor pomului otrăvit”	180
Secțiunea 3. Statele Unite ale Americii.....	182
3.1. Dezvoltarea regulii de excludere	182

3.2. Excepții de la regula excluderii	187
3.3. Fructele pomului otrăvit	190
3.4. Justificarea regulii excluderii în Statele Unite ale Americii	190
3.5. Concluzii	191
Capitolul 2. Invalidarea mijloacelor de probă în sistemul continental	193
Secțiunea 1. Franța	193
Secțiunea 2. Italia	196
Secțiunea 3. Țările de Jos	197
Secțiunea 4. Slovenia	201
Concluziile Titlului al IV-lea	203
TITLUL V. EXCLUDEREA PROBELOR ÎN DREPTUL NAȚIONAL	206
Capitolul 1. Invalidarea mijloacelor de probă obținute în mod nelegal în lumina Codului de procedură penală anterior. Inexistența unei sancțiuni specifice. Recurgerea la sistemul nulităților	206
1.1. Provocarea polițienească	207
1.2. Probele obținute prin violarea secretului profesional	208
1.3. Ascultările sau interceptarea comunicațiilor și a telecomunicațiilor private efectuate cu încălcarea dispozițiilor legale	208
1.4. Perchezițiile ilegal dispuse și executate cu violarea domiciliului	209
1.5. Declarațiile anonime ale martorilor	209
Capitolul 2. Sistemul mixt al invalidării mijloacelor de probă obținute nelegal în lumina Codului de procedură penală. Incoerență legislativă sau evoluție prin îmbinarea a două tradiții?	214
Secțiunea 1. Principiul loialității	214
1.1. Interzicerea folosirii violențelor, amenințărilor ori a altor mijloace de constrângere și a promisiunilor și îndemnurilor în scopul obținerii de probe	217
1.2. Prohibirea metodelor sau tehnicilor de ascultare care afectează capacitatea persoanei de a-și aminti și de a relata (în mod conștient și voluntar) faptele care constituie obiectul probei	219
1.3. Interzicerea provocării polițienești	224
Secțiunea 2. Principiul loialității administrării probelor cu referire la art. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale	227
2.1. Tortura	227
2.2. Tratamentele inumane	229
2.3. Tratamentele degradante	230
Secțiunea 3. Prevederile cuprinse în art. 102 C.pr.pen.	231
Secțiunea 4. (In)existența unei sancțiuni specifice și recurgerea la sistemul nulităților	233
4.1. Excluderea automată	235
4.2. Excluderea condiționată	241
Secțiunea 5. Sancționarea probelor obținute în mod nelegal	243

Secțiunea 6. Teoria probelor derivate sau teoria „fructelor pomului otrăvit”	245
Secțiunea 7. Procedura de excludere a probelor obținute în mod nelegal	248
7.1. Invalidarea mijloacelor de probă în faza de urmărire penală.....	248
7.2. Excluderea probelor în faza camerei preliminare.....	249
7.3. Invalidarea și excluderea mijloacelor de probă în faza de judecată	250
Secțiunea 8. Concluzii	252
Concluziile Titlului al V-lea	254
TITLUL VI. APRECIEREA PROBELOR ÎN DREPTUL COMPARAT	257
Capitolul 1. Standardul probei în <i>common law</i>	257
Secțiunea 1. O scurtă istorie a standardului „ <i>beyond any reasonable doubt</i> ”	257
1.1. Dezvoltarea teoretică a doctrinei dubiului rezonabil.....	258
1.2. Infiltrarea doctrinei dubiului rezonabil în jurisprudență.....	261
1.3. Juriul	266
Secțiunea 2. Standardul probei în Statele Unite ale Americii.....	269
2.1. Abordarea tripartită a standardului probei	269
2.2. Standardul probei prin raportare la <i>the Federal Sentencing Guidelines</i>	277
2.3. Evoluția standardului probei în jurisprudența ante și post <i>Federal Sentencing Guidelines</i>	284
2.4. Definirea conceptului „dincolo de orice îndoială rezonabilă” (<i>beyond any reasonable doubt</i>) și problema instruirii juraților laici	293
2.5. Prejudecăți care afectează jurații	296
2.6. A defini sau a nu defini standardul probei? Aceasta este întrebarea	300
2.6.1. Argumente împotriva definirii standardului probei (abordarea <i>say nothing</i>)	302
2.6.2. Argumente în favoarea definirii standardului probei (abordarea <i>say everything</i>).....	304
2.6.3. Alte clasificări doctrinare	313
2.7. Îndoiala rezonabilă, Curtea Supremă a Statelor Unite ale Americii și <i>The Federal Judicial Center</i>	315
2.7.1. Jurisprudența Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii ante <i>Winship</i>	316
2.7.2. Jurisprudența Curții Supreme a Statelor Unite ale Americii post <i>Winship</i>	316
2.7.3. Instrucțiunile-model concepute de <i>The Federal Judicial Center</i>	324
2.8. Dincolo de orice îndoială rezonabilă – standard maleabil?.....	328
2.9. Concluzii	334
Secțiunea 3. Standardul probei în Regatul Unit.....	337
3.1. Formularea folosită de Lord Denning J. în cauza <i>Miller v. Minister of Pensions</i> (1947).....	337
3.2. Formularea folosită de Lord Goddard CJ în cauza <i>Summers</i> (1952)	338
Secțiunea 4. Standardul probei în Canada	343
Secțiunea 5. Standardul probei în Africa de Sud.....	354

Capitolul 2. Standardul probei în dreptul continental.....	355
Secțiunea 1. Standardul probei în Franța	355
Secțiunea 2. Standardul probei în Italia	356
Secțiunea 3. Standardul probei în China.....	358
Secțiunea 4. Standardul probei în Japonia.....	362
Concluziile Titlului al VI-lea	364
TITLUL VII. STANDARDUL PROBEI ÎN DREPTUL ROMÂN	371
Capitolul 1. Scurte precizări privind evoluția aprecierii probelor în dreptul procesual penal român.....	371
Secțiunea 1. Aprecierea probelor în Codul de procedură penală din 1864.....	371
Secțiunea 2. Aprecierea probelor în Codul de procedură penală din 1936	373
Secțiunea 3. Aprecierea probelor în Codul de procedură penală din 1968	376
3.1. Art. 63 C.pr.pen. 1968 – varianta în vigoare din 1 ianuarie 1969 și până în 29 aprilie 1997	376
3.2. Art. 63 alin. (2) C.pr.pen. 1968 – varianta în vigoare la data de 30 aprilie 1997.....	379
3.3. Neconstituționalitatea art. 63 alin. (2) C.pr.pen. 1968	380
3.4. Art. 63 alin. (2) C.pr.pen. 1968 – versiunea în vigoare la data de 1 ianuarie 2004	383
Capitolul 2. Aprecierea probelor și standardul probei prin raportare la prezumția de nevinovăție și sarcina probei.....	386
Secțiunea 1. Presumția de nevinovăție	386
1.1. Presumția de nevinovăție în Regatul Unit	386
1.2. Presumția de nevinovăție în Statele Unite ale Americii.....	389
1.3. Presumția de nevinovăție în Canada	393
1.4. Presumția de nevinovăție în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.....	394
1.5. Presumția de nevinovăție în Franța.....	396
1.6. Presumția de nevinovăție în România.....	397
1.7. Funcțiile prezumției de nevinovăție	400
1.8. Consecințele prezumției de nevinovăție	401
Secțiunea 2. Sarcina probei	403
2.1. Scurte considerații despre sarcina probei în dreptul american, englez și canadian	403
2.2. Sarcina probei în dreptul român	406
Secțiunea 3. Principiul liberei aprecieri a probelor	410
Secțiunea 4. Standardul probei și aprecierea probelor în reglementarea română în vigoare – concept și diferențe.....	411
4.1. Standardul probei	411
4.2. Aprecierea probelor.....	413
4.3. Standardul probei prin raportare la dispozițiile cuprinse de art. 103 alin. (2) C.pr.pen.....	416
4.4. Standardul probei și corelarea acestuia cu regula <i>in dubio pro reo</i> – îndoiala care împiedică formarea convingerii.....	420

Capitolul 3. Momentele în care are loc aprecierea probelor în raport de fazele procesului penal.....	428
Secțiunea 1. Aprecierea probelor în faza de urmărire penală.....	428
1.1. Standardul probei pentru începerea urmăririi penale <i>in rem</i> [art. 305 alin. (1) C.pr.pen.]	428
1.2. Standardul probei pentru efectuarea în continuare a urmăririi penale [art. 305 alin. (3) C.pr.pen.]	430
1.3. Standardul probei pentru punerea în mișcare a acțiunii penale (art. 309 C.pr.pen.).....	431
1.4. Standardul probei pretins pentru luarea măsurilor preventive	432
1.5. Standardul probei pentru trimiterea în judecată și pentru clasare.....	437
Secțiunea 2. Aprecierea probelor de către judecătorul de cameră preliminară.....	439
2.1. Aprecierea probelor de către judecătorul de cameră preliminară în procedura plângerii împotriva soluțiilor de clasare (art. 341 C.pr.pen.)	439
2.1.1. Aprecierea probelor de către judecătorul de cameră preliminară în situația în care pronunță una dintre soluțiile prevăzute la art. 341 alin. (6) C.pr.pen.....	440
2.1.2. Aprecierea probelor de către judecătorul de cameră preliminară în situația în care pronunță una dintre soluțiile prevăzute la art. 341 alin. (7) C.pr.pen.....	441
2.2. Aprecierea probelor de către judecătorul de cameră preliminară în procedura de cameră preliminară (art. 342 C.pr.pen.).....	444
Secțiunea 3. Aprecierea probelor de către prima instanță și de către instanța de apel.....	447
3.1. Aprecierea probelor de către prima instanță.....	447
3.2. Aprecierea probelor de către instanța de apel	451
Secțiunea 4. Aprecierea probelor în căile extraordinare de atac	453
4.1. Contestația în anulare – cazul prevăzut de art. 426 lit. b) C.pr.pen.	453
4.2. Recursul în casație – cazul prevăzut de art. 438 alin. (1) pct. 7 C.pr.pen.	455
4.3. Revizuirea	457
4.4. Alte căi extraordinare de atac	460
4.5. Concluzii	460
Secțiunea 5. Valoarea probantă condiționată a declarațiilor martorilor anonimi.....	460
Secțiunea 6. Relația dintre standardul probei și motivarea hotărârilor	464
Concluziile Titlului al VII-lea	469
Concluzii.....	478
În loc de epilog.....	500
Bibliografie.....	501
Index.....	530

TITLUL I. INTRODUCERE

Capitolul 1

Proba: noțiune, importanță, istoric

Secțiunea 1. Noțiunea de probă

Importanța probelor în procesul penal este incontestabilă și unanim subliniată de doctrină, deoarece realizarea justiției penale nu poate fi concepută fără existența probelor, care „stau la temelia hotărârii judecătorești”¹.

Proba își găsește originea semantică în verbul latin – *probo, avi, atum, are* – care înseamnă *a dovedi*, iar *probatio* înseamnă „dovadă”. De-a lungul timpului, noțiunii de „probă”, în procesul penal, i-au fost acordate diferite înțelesuri. În principal, astfel cum rezultă și din definiția legală a probei, reprezintă elemente de fapt ce au un caracter informativ sau documentar. Deopotrivă, noțiunea a fost folosită pentru a desemna „mijlocul de probă”, „procedul probatoriu” și „rezultatul probațiunii”². Termenului de „probă” îi era atribuit și înțelesul de „element de convingere a judecătorului”, adică se avea în vedere și finalitatea probei, respectiv aptitudinea acesteia de a forma convingerea judecătorului cu privire la faptele și împrejurările de fapt relevante în procesul penal³.

Din perspectiva înțelesurilor ce au fost atribuite noțiunii de probă, observăm o conceptualizare treptată a acesteia. Astfel, Codul de procedură penală de la 1864⁴ cuprindea o reglementare sumară a materiei probelor și a mijloacelor de probă, mai precis normele se regăseau în art. 152 C.pr.pen. 1864 și art. 185 C.pr.pen. 1864. Acestea prevedeau modalitatea în care „contravențiunile” și „delictele corecționale” puteau fi probate în cadrul procesului penal, fiind, de principiu, admise orice mijloace de probă. Continuând cu Codul de procedură penală din 1936⁵, descoperim că acesta reglementa, pe larg, materia probelor într-un titlu distinct (Titlul VII al Cărții I)⁶, însă nu făcea diferența între probe și

¹ T. POP, *Drept procesual penal. Partea generală*, vol. III, Ed. Tipografia Națională S.A., Cluj, 1946, p. 157.

² A se vedea, în acest sens: N. VOLONCIU, *Tratat de procedură penală. Parte generală*, vol. I, Ed. Paideia, București, 1996, p. 331; Gr.Gr. THEODORU, *Tratat de drept procesual penal*, ed. a 3-a, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 282;

³ T. POP, op.cit., pp. 158-159.

⁴ „Codice de procedura criminale”, M.of. din 2 decembrie 1864, în vigoare din 30 aprilie 1865, abrogat prin „Codul de procedură penală” din 1936, M.of.: 66 din 19 martie 1936 (abreviat, pe viitor, „C.pr.pen. 1864”).

⁵ L: 10/1936: „Codul de procedură penală”, M.of.: 66 din 19 martie 1936, în vigoare cf. art. 663 (în parte de la data publicării, în parte din 1 ianuarie 1937), abrogat prin art. 1 din L: 31/1968 „pentru punerea în aplicare a Codului de procedură penală al Republicii Socialiste România”, B.of.: 147 din 13 noiembrie 1968 (abreviat, pe viitor, „C.pr.pen. 1936”).

⁶ V. DONGOROZ, S. KAHANE, G. ANTONIU, C. BULAI, N. ILIESCU, R. STĂNOIU, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol. I, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 182.

mijloacele de probă. În mod corect, unii autori⁷ au observat că, în Capitolul II din titlul antementionat, ce purta denumirea de „probele scrise”, se făcea referire la procese-verbale și înscrisuri, care, în realitate, sunt „mijloace de probă”, iar în Capitolul al III-lea, intitulat „probele orale”, erau menționate mărturisirea inculpatului, care este o probă, apoi martorii, informatorii, experții și interpreții, care sunt persoane care pot furniza declarații care, la rândul lor, pot constitui „mijloace de probă”. Ulterior, Codul de procedură penală din 1968⁸, în art. 63, a stabilit că prin „probă” se înțelege „orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei”. Art. 64 C.pr.pen 1968 enumera, exhaustiv și limitativ, mijloacele de probă ce pot fi folosite în procesul penal. Astfel, putem observa că, pentru prima dată, sunt prezentate distinct „probele” față de „mijloacele de probă”, motiv pentru care s-a afirmat că, prin intermediul Codului de procedură penală din 1968, s-au „repus noțiunile de probă și mijloc de probă în înțelesul lor științific”⁹. Actualmente, Codul de procedură penală¹⁰ reglementează distinct „probele”, „mijloacele de probă” și „procedeele probatorii”. Art. 97 alin. (1) C.pr.pen. furnizează definiția legală a „probei”, alineatul al doilea enumeră, enunțiativ, „mijloacele de probă” ce pot fi utilizate în procesul penal, iar alineatul al treilea definește „procedeul probatoriu”.

Putem observa o evoluție normativă constantă, respectiv Codul de procedură penală din 1864 cunoștea o reglementare foarte sumară a materiei probelor în procesul penal; cel din 1936 a consacrat probelor un titlu distinct; cel din 1968 a făcut distincție între „probă” și „mijloc de probă”. În fine, Codul de procedură penală din 2010, pe lângă „probe” și „mijloace de probă”, furnizează o definiție și pentru „procedeul probatoriu”.

Valențele polisemantice ale termenului „probă” nu sunt specifice doar sistemului de drept național. În Italia, de exemplu, termenul *prova* (probă) poate avea cel puțin patru semnificații: *fonte di prova* (sursa probei), *mezzo di prova* (mijloc de probă), *elemento di prova* (element de probă care, prin raportare la înțelesul dat de doctrină, poate fi asimilat elementului de fapt) și *risultato probatorio* (rezultat probatoriu)¹¹.

În Franța¹², termenul „probă” este utilizat în cel puțin trei sensuri. Cel mai adesea, este folosit pentru a desemna operațiunea de „*faire la preuve*”. Termenului îi mai este atribuit sensul de mijloc de probă (*moyen*), atunci când în cadrul unui proces este uzitat pentru obținerea probei (*apporter une preuve*). De asemenea, termenul de „probă” este folosit în legătură cu rezultatul probatoriu (*résultat*).

⁷ Gr.Gr. THEODORU, op.cit., 2013, p. 282.

⁸ L: 29/1968 „privind Codul de procedură penală”, B.of.: 145 din 12 noiembrie 1968, în vigoare din 1 ianuarie 1969, abrogată prin art. 108 din L: 255/2013 „pentru punerea în aplicare a Legii nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală și pentru modificarea și completarea unor acte normative care cuprind dispoziții procesual penale”, M.of.: 515 din 14 august 2013 (abreviat, pe viitor, „C.pr.pen. 1968”).

⁹ Gr.Gr. THEODORU, op.cit., p. 282.

¹⁰ L: 135/2010 „privind Codul de procedură penală”, M.of.: 486 din 15 iulie 2010, în vigoare din 1 februarie 2014, cf. art. 103 din L: 255/2013 (abreviat, pe viitor, „C.pr.pen.”).

¹¹ P. TONINI, MANUALE DI PROCEDURA PENALE 229 (Giuffrè Editore, 16th ed. 2015).

¹² É. VERGÈS, G. VIAL & O. LECLERC, DROIT DE LA PRÉVUE 5 (2015).

Atât în doctrina italiană, cât și în doctrina franceză, rezultatul probatoriu este obținut după evaluarea judecătorului cu privire la credibilitatea sursei și fiabilitatea probei, motiv pentru care se afirmă¹³ că proba s-a transformat în element de fapt (*la preuve est faite*).

În dreptul american, unde probele sunt abordate ca o materie distinctă (*evidence*), a fost furnizată o definiție a probei¹⁴, în sensul de „mijloc de probă” și „element de fapt”: „Orice chestiune, verbală sau materială, ce poate fi folosită pentru dovedirea unei propozițiuni factuale (*factual proposition*)”¹⁵.

Având în vedere aceste scurte precizări, în cadrul acestui titlu introductiv, într-un capitol viitor, vom sublinia diferențele conceptuale dintre „probe”, „mijloace de probă” și „procedee probatorii”.

Secțiunea 2. Importanța probei în procesul penal

Întreg procesul penal este construit în jurul probelor, iar toate activitățile principale, în cadrul procesului penal, sunt condiționate de administrarea de probe. Funcția principală a probelor în procesul penal este aceea de a furniza adevărul judiciar. În cuprinsul art. 5 C.pr.pen., ce reglementează principiul aflării adevărului, este menționată obligația organelor judiciare de a afla adevărul „pe bază de probe” și, totodată, de a strânge probe atât în favoarea, cât și în defavoarea suspectului. Rămânând tot în sfera principiilor care guvernează dreptul procesual penal, art. 7 C.pr.pen.¹⁶ condiționează punerea în mișcare a acțiunii penale de existența probelor din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni.

Așa fiind, pe lângă faptul că probele stau la baza unor reguli ce dirijează procesul penal, ele condiționează și efectuarea unor acte esențiale în faza de urmărire penală, precum și luarea unor măsuri procesuale. Este aproape imposibil să facem o prezentare exhaustivă a tuturor împrejurărilor în care probele sunt indispensabile în procesul penal, de aceea ne vom referi succint la fazele procesului penal în ciclul ordinar, precum și la administrarea probelor în ciclul extraordinar.

Astfel, în faza de urmărire penală, probele ocupă un loc central, aspect ce rezultă din cuprinsul art. 285 C.pr.pen., ce reglementează obiectul urmăririi penale. În cuprinsul acestui articol se arată că obiectul urmăririi penale constă în „strângerea probelor necesare

¹³ *Id.*

¹⁴ Pentru detalii, a se vedea G.C. LILLY, AN INTRODUCTION TO THE LAW OF EVIDENCE 2 (St. Paul, Minn., West Publishing Co. 1978).

¹⁵ Termenul de „propozițiune” a fost folosit de profesorul Traian POP atunci când a prezentat comparativ diferitele definiții și înțelesuri date probei. În acest sens, a arătat că proba a fost definită de unii autori ca fiind „demonstrarea verității unei propozițiuni sau realității unui fapt” (a se vedea T. POP, op.cit., p. 159). Termenul este folosit de doctrina americană, de cea italiană și de cea franceză, iar singura modalitate de traducere aptă a reda sensul acestui cuvânt este cea menționată, respectiv „propozițiune”, care înseamnă „propunere”. A se vedea: ACADEMIA ROMÂNĂ, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „JORGU IORDAN-AL. ROSETTI”; L. AVRAM, Z. CREȚA, C. GHEORGHE, A. GHERMAN, D. GRĂDINESCU, E. GUȚULESCU, I. KOCH, L. MAREȘ, G. MITRAN, E. POPA, S. SĂVULESCU, A. ȘTEFĂNESCU, R. TRIF, R. TULBURE (dr.), *Dicționarul explicativ al limbii române: DEX*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2016, p. 977.

¹⁶ Obligativitatea punerii în mișcare a acțiunii penale.

cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora”. Conform art. 305 alin. (3) C.pr.pen., efectuarea în continuare a urmăririi penale este condiționată de *existența probelor* din care să rezulte bănuiala rezonabilă a săvârșirii infracțiunii de către persoana ce urmează să dobândească calitatea de suspect. Art. 309 C.pr.pen., în consens cu art. 7 C.pr.pen., instituie condiția pozitivă a *existenței probelor* din care să rezulte săvârșirea infracțiunii de către o persoană, alături de condiția negativă privind inexistența vreunui dintre cazurile de împiedicare prevăzute la art. 16 alin. (1) C.pr.pen., pentru a putea dispune punerea în mișcare a acțiunii penale. În final, art. 327 C.pr.pen. impune condiția *suficienței probelor* pentru rezolvarea cauzelor, fie prin emiterea rechizitorului și trimiterea în judecată, fie prin emiterea ordonanței prin care se dispune clasarea.

În aceeași fază procesuală, luarea măsurilor preventive privative sau restrictive de libertate se poate dispune doar atunci când sunt îndeplinite condițiile generale prevăzute în art. 202 C.pr.pen., printre care se regăsește și existența probelor sau a indiciilor temeinice din care rezultă suspiciunea rezonabilă că o persoană a săvârșit o infracțiune.

Faza de cameră preliminară a fost concepută ca o fază unde contradictorialitatea funcționa limitat, procedura fiind preponderent scrisă, neimplicând participarea părților ori a subiecților principali. Intervenția Curții Constituționale¹⁷ a transformat „camera preliminară” într-o procedură contradictorie, orală și cu participarea părților și a subiecților principali. În mod asemănător, în cadrul procedurii de „cameră preliminară”, există posibilitatea administrării de probe, posibilitate ce este însă limitată, din perspectiva *obiectului probei*, la *obiectul* „camerei preliminare”. Astfel, fără ca administrarea de probe să fie de esența „camerei preliminare” și fără să existe o normă juridică care să permită expres administrarea de probe, aceasta a devenit posibilă, ca urmare a declarării neconstituționale a prevederilor procedurale inițial adoptate¹⁸.

În *faza de judecată în primă instanță*, la fel ca în faza de urmărire penală, probele ocupă un loc central în economia procesului penal, întrucât, în baza probelor și prin raportare la standardul probei¹⁹ „dincolo de orice îndoială rezonabilă”, instanța constată că fapta există, constituie infracțiune și că a fost săvârșită de inculpat. Atunci când probele nu permit o astfel de constatare, instanța pronunță achitarea sau încetarea procesului penal. Astfel, în baza probelor administrate (în faza de urmărire penală și/sau în faza de judecată), instanța își formează opinia în legătură cu faptele deduse judecății și, în funcție de aceasta, pronunță soluția în cauză.

În *apel*, în ceea ce privește probele, la fel ca la judecata în primă instanță, acestea prezintă un grad sporit de importanță, deoarece de aprecierea dată probelor, ce ar putea fi administrate sau readministrare în calea de atac, depinde cel puțin una dintre soluțiile aflate la dispoziția instanței²⁰.

---

¹⁷ A se vedea: CCR, dec.: 641/2014, M.of.: 887 din 5 decembrie 2014; CCR, dec.: 802/2017, M.of.: 116 din 6 februarie 2018.

¹⁸ Declararea neconstituționalității a vizat reglementarea din art. 345 alin. (1) C.pr.pen.

¹⁹ Impus de art. 103 alin. (2) C.pr.pen. și reiterat în art. 396 alin. (2)-(4) C.pr.pen.

²⁰ Conform art. 421 alin. (1) pct. 2 lit. a) C.pr.pen., instanța de apel admite apelul, desființează sentința primei instanțe și pronunță o nouă hotărâre, în baza regulilor prevăzute de Codul de procedură penală pentru judecata în fond.

Căile extraordinare de atac urmăresc îndreptarea erorilor de procedură (*error in procedendo*) și a erorilor de judecată (*error in iudicando*) din cuprinsul hotărârilor penale definitive. De regulă, constatarea erorilor de procedură se poate face și în lipsa probelor, însă constatarea și înlăturarea erorilor de judecată se face, de principiu, în baza probelor administrate.

După cum am putut observa din această sumară prezentare, pentru a pronunța o hotărâre dreaptă, bazată pe adevărul judiciar²¹, este nevoie de aprecierea judecătorului în ceea ce privește elementele de fapt și de drept cu privire la conflictul de drept penal substanțial. Aprecierea justă a elementelor de fapt, precum și a celor de drept, este posibilă doar prin intermediul probelor. În acest context, profesorul Traian POP a subliniat că „probele, dovezile sunt nervul principal al procesului penal”²².

Secțiunea 3. Scurte repere istorice din perspectiva evoluției conceptelor privind proba în procesul penal

Probele au cunoscut o evoluție continuă, în pas cu evoluția dreptului procesual penal, specifică fiecărei perioade istorice, astfel că doctrina a identificat mai multe sisteme de conceptualizare a probelor.

3.1. Sistemul primitiv sau empiric

Acest sistem corespundea „fazei etnice” și se caracteriza prin aceea că probele erau „abandonate empirismului impresiilor personale”²³, totul era lăsat la înțelepciunea judecătorilor, care puteau să-și formeze convingerea din orice probă, neexistând vreun fel de limitare²⁴.

3.2. Sistemul religios sau teocratic

Procedura penală, la curțile feudale din Franța, era concepută ca o „procedură acuzatorială” ce se materializa într-o dispută între acuzator și acuzat. Acuzarea era făcută oral, într-o formă predeterminată, iar acuzatul era obligat să respingă acuzația prin negarea tuturor aspectelor imputate. Acuzatorul avea la dispoziție trei modalități de a proba cele imputate acuzatului: proba cu martori, proba prin ordalii și proba prin duelul judiciar²⁵.

Sistemul religios se caracteriza prin aceea că săvârșirea oricărei infracțiuni avea ca efect lezarea divinității. De aceea, judecata se făcea în numele divinității și avea ca scop ispășirea vinovatului. Se credea că Dumnezeu va interveni, prin providență, pentru a-i

²¹ Ce tinde să se identifice cu adevărul obiectiv.

²² T. POP, op.cit., p. 157.

²³ *Id.*, p. 163.

²⁴ V. DONGOROZ, *Curs de procedură penală*, București, 1939, p. 213.

²⁵ A. RYAN, TOWARDS A SYSTEM OF EUROPEAN CRIMINAL JUSTICE. THE PROBLEM OF ADMISSIBILITY OF EVIDENCE 51-52 (2014).

pedepsi pe vinovați și a-i salva pe cei inocenți²⁶. În ceea ce privește probațiunea, se credea că divinitatea indica, prin anumite semne sau probe, dacă o persoană era vinovată sau nevinovată și de partea cui era adevărul. Se recurgea, adesea, la ordalii, care erau „probe de încercare” (încercarea focului, a fierului roșu, a apei etc.)²⁷. În esență, era considerat că dacă în timpul „probelor de încercare” o persoană suferea vătămări, aceasta era vinovată, în schimb, dacă era nevinovată, providența intervenea și aceasta nu suferea niciun fel de vătămare²⁸.

Judecata prin ordalii²⁹ a fost reperată în Antichitate³⁰ și s-a perpetuat până în Evul Mediu³¹. Ordaliile erau răspândite în toată Europa (existând dovezi că acestea au avut loc în Grecia antică, Roma antică, Franța, Germania, Rusia etc.), dar și în Asia și în Africa³².

Existau mai multe tipuri de ordalii, cum ar fi „proba apei fierțe”, care presupunea ca persoanei căreia îi era imputată săvârșirea unei infracțiuni să i se ceară, într-un cadru solemn³³, să își introducă mâna într-un cazan cu apă în timpul fierberii, pentru a scoate fie o piatră, fie o bucată de fier. Adâncimea apei era direct proporțională cu gravitatea

²⁶ Notes, *Trial by Ordeal*, 1 ALB. L.J. 305, 305 (1870).

²⁷ Gh. MATEUȚ, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. II, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 8.

²⁸ Rollin M. Perkins, *Absurdities in Criminal Procedure – Trial by Ordeal*, 11 IOWA L. REV. 297, 297 (1926-1927).

²⁹ Existau foarte multe tipuri de ordalii, care se desfășurau după un anumit ritual, iar în cadrul acestei lucrări ne vom preocupa de o parte dintre acestea, cum ar fi „proba de încercare a apei” și „a focului”. Pe celelalte le vom descrie sumar. „Proba de încercare a apei reci” presupune legarea mâinilor de picioare și scufundarea acuzatului în apă. Dacă acesta se scufunda era considerat nevinovat, iar dacă plutea era considerat vinovat. A se vedea: Rollin M. Perkins, *Absurdities in Criminal Procedure – Trial by Ordeal*, 11 IOWA L. REV. 297, 298 (1926-1927); W.G. Aitchison Robertson, *Trial by Ordeal*, 38 JURID. REV. 70, 74 (1926). O altă probă de încercare consta în plasarea unei cantități de pâine sfințită și brânză în gura acuzatului concomitent cu recitarea unei formule prin care era invocată divinitatea (*trial by corsned*). Dacă acuzatul reușea să înghită prescura și brânza era declarat nevinovat și ordaliul era considerat un beneficiu pentru sănătate. În caz contrar, era considerat vinovat. S-a arătat că o astfel de probă este menționată în Vechiul Testament (V, 13) și a fost aplicată în cazul unei femei acuzate de adulter, fără să existe vreun martor [a se vedea Rollin M. Perkins, *Absurdities in Criminal Procedure – Trial by Ordeal*, 11 IOWA L. REV. 297, 298 (1926-1927)]. Se mai utilizau probele de încercare prin cruce (*ordeal by the cross*), care presupuneau ca acuzatul și acuzatorul să își țină mâinile ridicate în fața unei cruci, în timp ce preotul săvârșea liturghia, iar despre acela căruia îi cădeau mâinile, se credea că nu spune adevărul [a se vedea: Notes, *Trial by Ordeal*, 1 ALB. L.J. 305, 305 (1870)].

³⁰ Sofocle menționându-le în „Antigona”. A se vedea W.G. Aitchison Robertson, *Trial by Ordeal*, 38 JURID. REV. 70, 70 (1926).

³¹ Notes, *Trial by Ordeal*, 2 GREEN BAG. 344, 344 (1890).

³² *Id.*, pp. 344-345.

³³ „Proba de încercare a apei fierțe” avea loc în incinta bisericii, într-un loc anume desemnat. Acuzatul era însoțit de doisprezece dintre cunoscuții săi, iar cel care reclama săvârșirea infracțiunii era însoțit, la rândul său, de doisprezece cunoscuți și erau așezați pe partea opusă. Preotul îi stropea cu apă sfințită, apoi sărutau Biblia și își făceau cruce. Preotul citea litanii, iar, după aceasta, fiecare dintre cele două grupuri examinau căldarea cu apă. Acuzatul trebuia să își introducă mâna în căldarea cu apă, în timp ce aceasta fierbea și să retragă piatra sau fierul care era plasat în acea căldare. În timpul acestei proceduri, cei care însoțeau acuzatul și acuzatorul trebuiau să se roage pentru dezvăluirea adevărului prin intermediul acestei probe de încercare [a se vedea, în acest sens, W.G. Aitchison Robertson, *Trial by Ordeal*, 38 JURID. REV. 70, 71-72 (1926)].